

<https://doi.org/10.15407/economyukr.2024.04.087>

УДК 330.111.62:330.111.64:338.22

JEL: A13, D30, H41

Т.І. АРТЬОМОВА, д-р екон. наук, доц.,
головний науковий співробітник відділу економічної теорії
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»
вул. Панаса Мирного, 26, 01011, Київ, Україна
e-mail: blagosostojanie1986@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8511-9681>

В.О. СІДОВ, студент магістерської програми за спеціальністю «Економіка»
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
вул. Григорія Сковороди, 2, 04655, Київ, Україна
e-mail: v.sidov@ukma.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-6041-9618>

ГЛОБАЛЬНО-ЛОКАЛЬНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ ВЛАСНОСТІ Й СУСПІЛЬНОГО РОЗПОДІЛУ НА ТЛІ ЗАПРОВАДЖЕННЯ БЕЗУМОВНОГО БАЗОВОГО ДОХОДУ

Висвітлено зміст глобально-локальних ринкових трансформацій у контексті перетворення відносин власності й суспільного розподілу. Окреслено глобальні загрози сталому розвитку на тлі зміцнення суспільних пріоритетів економічної ефективності за рахунок послаблення принципів соціальної відповідальності. Проаналізовано світовий досвід і наслідки соціальних експериментів із запровадження безумовного базового доходу. На основі сценарного підходу визначено можливості застосування політики безумовного базового доходу для реалізації програм повоєнного відновлення економіки України.

Ключові слова: глобально-локальні ринкові перетворення; відносини власності; суспільний розподіл; загрози сталому економічному розвитку; політика безумовного базового доходу; повоєнне відновлення економіки України.

Ц и т у в а н н я: Артёмова, Т., Сидов, В. (2024). Глобально-локальні перетворення власності й суспільного розподілу на тлі запровадження безумовного базового доходу. *Економіка України*. 67. 4(749). 87-110. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2024.04.087>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2024. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

Україні сьогодні доводиться вирішувати надзвичайно складні й багатомірні завдання, адже необхідно не просто ефективно відбивати військову агресію з боку РФ, але одночасно формувати адекватне соціально-економічне підґрунтя для повоєнного відновлення і успішної інтеграції у Європейський Союз. При цьому наша країна має виявити здатність не лише відстояти свій європейський вибір, а й науково осмислити зміст європейських цінностей, укорінених у суспільних інститутах. З огляду на це, важливими завданнями є збереження й ефективного використання національного наукового потенціалу. При цьому актуальний напрям наукових розвідок зосереджений на процесах глобально-локального перетворення відносин власності й суспільного розподілу в контексті повоєнного відновлення економіки України.

Відносини власності здавна перебували в центрі уваги суспільної думки і господарської практики. З часів розробки системи Римського права власність як право користування, розпорядження і володіння набуває статусу провідного інституту громадянського суспільства. Сучасні видатні представники світового наукового мейнстріму сформулювали уявлення про зміст власності в більш широкому інституціональному контексті. У працях Р. Коуза (Coase, 1992), О. Вільямсона (Williamson, 1985), Е. Остром (Ostrom, Walker, Gardner, 1994) започатковано методологічний напрям щодо взаємозв'язку розподілу прав власності, інституційної структури виробництва, ефективного суспільного контролю за використанням специфічних економічних ресурсів і об'єктів спільної власності за координації цінового механізму на підставі трансакційних витрат. А. Дітон (Deaton, 2013) визначив довгострокові тенденції взаємозв'язку власності, попиту, суспільного багатства і бідності. У працях Дж. К. Гелбрейта (Galbraith, 1984) і Дж. Стігліца (Stiglitz, 2019) аналізуються витoki ринкової влади великих корпорацій, яка дозволяє збільшувати прибутки за рахунок механізмів експлуатації і накладає на суспільство тягар капіталізації.

Утім, недостатньо чітке розуміння взаємозв'язку відносин власності й вартості донині не дозволяє визначити і послідовно осмислити ціннісну природу інституту власності. Унаслідок вузького розуміння інституту власності як сукупності владно-правових повноважень, більшість сучасних досліджень (Sreeparna, Prabal, Jaideep et al., 2021; Ding, Yu Ko, Shen, 2020; Manipushpak, Rupayan, Arindam et al., 2020) зосереджується навколо ситуаційних проблем господарського життя. З одного боку, така деталізація має рацію при проясненні змісту і визначенні шляхів вирішення нагальних організаційно-економічних проблем. З іншого, за умов подрібнення функцій розмивається поняття власності як фундаментального інституту, втрачається його евристичний потенціал, а отже, затемнюється і багатомірний інституційний простір локальних суспільно-економічних взаємодій.

В українському науковому просторі дослідженню відносин власності присвячено праці Г. Задорожного (1996), М. Хохлова (2013), М. Домашен-

ка, В. Рубаника (2002), Д. Зюзя (2017), В. Мандибури (2013), В. Тарасевича (2018) і багатьох інших відомих учених. Названі науковці зробили спроби на підґрунті історичного досвіду з'ясувати взаємозв'язок між власністю і економічною владою; осмислити роль владних відносин як джерела соціально-економічних перетворень; простежити етапи трансформації і регулювання відносин власності в Україні. Такі наукові розвідки заклали підґрунтя для подальших актуальних методологічних і прикладних розробок. З кінця 1980-х років у вітчизняній економічній науці зусиллями А. Гриценка (2003) і його послідовників зароджується методологічний підхід до дослідження економічної природи власності з позицій відносин спільно-розділеної праці. На нашу думку, він є найбільш продуктивним для осмислення глобальних ринкових трансформацій кінця ХХ — початку ХХІ ст. (Гриченко, 2022; Artomova, Ostapenko, Britchenko, 2023, p. 75—77), хоча до сьогодні не дістав належного визнання й розвитку в економічній науці.

Проте, незважаючи на багатовікову історію дослідження і численні сучасні наукові розвідки, проблема визначення власності та її ефективного функціонування як суспільного інституту не втрачає актуальності. Нині каталізаторами суспільного інтересу до інституту власності постають глобально-локальні ринкові трансформації, які зумовлені становленням інформаційно-мережевої економіки й значною мірою відбуваються без належного наукового обґрунтування на тлі кризи інституту суспільного управління, а отже, продукують низку вітальних ризиків та інституційних пасток на шляху сталого соціально-економічного розвитку.

Згідно з традиційними уявленнями, ринкова економіка є несумісною із засадами суспільної власності. Утім, за межами суспільного регулювання інститут приватної власності продукує ефекти економічного відчуження, які в згорнутому вигляді містять усі інші його суспільні форми. Сьогодні процеси суспільного відчуження значно активізуються через надмірне соціально-економічне розшарування на тлі поширення механізмів гібридної війни, чим обумовлено вибір теми і мету даного дослідження.

Отже, **мета статті** — спробувати науково осмислити тенденцію глобально-локальних трансформацій відносин власності й суспільного розподілу з урахуванням досвіду реалізації політики безумовного базового доходу (ББД) у контексті пошуку напрямів подолання новітніх форм соціально-економічного відчуження і успішного повоєнного відновлення України.

У межах загальних уявлень власність — це суспільні відносини, що складаються з приводу присвоєння господарськими суб'єктами засобів виробництва і результатів праці. Як вихідне й головне (стрижневе) економічне відношення власність набуває інституційного втілення в сукупності сумісно-розділених прав користування, розпорядження, володіння й зумовлює систему суспільного розподілу, форми і механізми отримання доходу в економіці.

Інститут приватної власності конститує засади ринкової економіки і громадянського суспільства через реалізацію принципів свободи економічного вибору, приватної ініціативи, економічної відповідальності, суспільної рівності (згідно з каноном рівного прибутку на рівний капітал) тощо. При цьому, відповідно до конституції ринку, *економічним суб'єктам вигідно набувати й неухильно дотримуватися прав власності*, адже інститут права власності, з одного боку, знижує невизначеність у суспільних взаємодіях, а з іншого — сприяє оптимальному використанню обмежених ресурсів. Утім, як зазначалося, *за межами суспільного регулювання інститут приватної власності знаменує вищу форму прояву феномена соціально-економічного відчуження*, який в згорнутому вигляді містить усі інші його суспільні форми. Дослідження природи відчуження в теоріях суспільного договору в працях Г. Гегеля і К. Маркса справило значний вплив на філософське осмислення цього феномена у ХХ ст. У контексті основних соціолого-філософських підходів процеси відчуження постійно підживлюють ефекти від'ємної суспільної синергії і у своїй найвищій, «завершеній», формі зумовлюють явище «знелюднення» — втрату суб'єктами соціуму сутнісних видових ознак, власної «природи».

Важливою формою прояву суспільного відчуження є феномен соціально-економічного розшарування за доходами і можливістю доступу до ресурсів життєзабезпечення. Світова тенденція соціально-економічної диференціації окреслилася в останні десятиріччя ХХ ст. (Milanovic, 2023). Утім державні програми соціального забезпечення суттєво згладжували суспільні суперечності.

ГЛОБАЛЬНО-ЛОКАЛЬНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ ВЛАСНОСТІ Й СУСПІЛЬНОГО ЛАДУ

На зламі ХХ—ХХІ ст. великі надії щодо загального покращення суспільного життя пов'язувались із становленням інформаційно-мережевої економіки. На хвилі оптимістичних очікувань, без урахування низки новітніх суспільних суперечностей і відчужених форм, у ході глобально-локальних процесів перетворення прав і відносин власності було ініційовано **реформування панівної моделі соціальної ринкової держави**. При цьому передбачалося, що ефективність системи перехресного державно-корпоративного управління перетвориться на ключовий фактор соціально-економічної модернізації і зумовить становлення нового типу публічного сектору економіки. Така позиція дістала втілення в доповіді Світового банку «Держава в мінливому світі» (1997)¹. Розробка механізмів ефективного управління загальним відтворювальним потенціалом відкривала для світової інтелектуальної еліти можливість сформулювати модель соціально орієнтованої інноваційної

¹ World Development Report 1997. The State in a Changing World. World Bank, Oxford University Press. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/518341468315316376/pdf/173000REPLACEMENT0WDR01997.pdf>

економіки, яка б відповідала реаліям інформаційного (постіндустріального) суспільства². Утім, недостатнє наукове осмислення трансформації механізмів державно-корпоративного управління внаслідок ослаблення методологічних позицій причинно-наслідкового аналізу сприяло ціннісному вихолощуванню інститутів, покликаних здійснити адекватну трансформацію відносин власності, й обумовило тенденцію до зміцнення суспільних пріоритетів економічної ефективності за рахунок послаблення принципів соціальної відповідальності. У ході масштабної приватизації — «неоліберальної революції» — кінця XX ст. держава позбулася значної частини власних активів. Не замістивши їх адекватною системою спільно-розділених відносин власності й управління, вона поступово стала втрачати орієнтири і важелі соціального (а разом з тим і ефективного) господарювання. Трансформація відносин власності відповідно до законів хаосу і катастроф, ентропії і нелінійного розвитку, постульованих недостатньо обґрунтованими теоретичними вартісними підходами, зумовила реставрацію капіталістичної природи держави (Артёмова, 2016, с. 12—14).

Фінансіалізація економіки і «корпоративне захоплення» держави визначили **основне протиріччя нової економіки** — між державою, що частіше виражає інтереси представників фінансового капіталу, і більшістю населення, яке в умовах фінансіалізації постає надлишковим (непродуктивним) для національних економік і світової капіталістичної системи. Глобальна фінансово-економічна криза ознаменувала невідповідність такої форми ефективної держави законам становлення інформаційного суспільства. Посткризовий етап розвитку посилив тенденції економічної диференціації і суспільної конфліктності (Гриценко, 2021, с. 390—391). На думку А. Гриценка (1997), кризові явища в розподільних відносинах постсоціалістичних країн обумовлено особливостями інверсійного типу соціалізації економіки, адже в процесі ринкової трансформації попередня система розподілу зазнала руйнації, а нова модель соціалізації капіталу остаточно не сформувалася. Це спричиняє великі інституційні «розриви» в соціально-економічній тканині суспільства. Утім, ринкове реформування в пострадянських країнах відбувається більше 30 років, і за цей час тут так і не вкоренилися норми ефективного соціально відповідального господарювання в оточенні власників корпоративного типу, не відбулось адекватної трансформації суспільного сектору, не окреслилися контури творчої системи суспільних цінностей і нової соціальної структури на підґрунті широких серединних верств.

Новітній етап розвитку інформаційно-мережевої економіки, пов'язаний із становленням **цифрового алгоритмічного суспільства** з осередком у формі платформної економіки, також продукує низку суспільних

² Economic Report of the President (2001). Government Author Executive Office of the President Council of Economic Advisers. Publisher U.S. Government Printing Office President. Washington. January 2001. 390 p. URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/ERP-2001/pdf/ERP-2001.pdf>

викликів і загроз. Під впливом інформаційно-цифрових технологій суспільні відносини відчуження трансформуються через модифікацію функцій держави, порушення і спотворення традиційних демократичних прав і свобод, загрози надлишкової прозорості середовища публічно-приватного життя, використання витончених каналів і механізмів втручання у сферу особистих і публічних інтересів, наростання асиметрії суспільного доступу до життєво важливих ресурсів і благ, поширення супутніх психосоматичних розладів у стані здоров'я значних верств населення тощо.

Практика організації цифрових електронних платформ спричиняє суперечливі тенденції у реалізації прав власності, які, з одного боку, набувають більш чіткої специфікації, а з іншого — зазнають ефектів розщеплення і розмивання. В Україні процеси цифровізації економіки стрімко поширюються в галузях освіти, охорони здоров'я, логістики. Проте світовий досвід реформування таких систем говорить, що «тотальне оцифрування» економічної діяльності не є тотожним зростанню її ефективності. Варто зважати, що цифрові технології мають спрямовуватися на благо людини, на її всебічний розвиток, вони не повинні реалізовуватися за будь-яку ціну й примусово, мають не замінювати повсюдно «аналогове» (природне), а органічно доповнювати його.

Реалізація загальнолюдського права на творчу діяльність є найбільш ефективним способом протидії диктату алгоритмічних технологій. Утім, сьогодні процес творчості дедалі більше спрямовується проти людини, бо здійснюється переважно в галузях, які підживлюють технології гібридної війни.

ІРРАЦІОНАЛЬНА ТРАНСФОРМАЦІЯ ІНСТИТУТУ ВЛАСНОСТІ: ЗМІСТ І ПРИЧИНИ

Особливого загострення глобальні суперечності набули в реалізації прав власності й розподілу в локальному просторі сучасної України через військову агресію РФ. У контексті належного захисту прав власності як атрибута сучасної цивілізації стан майнових прав та їх суспільна оцінка в секторі домогосподарств України наприкінці 2010-х років суттєво не відрізнялися від загальносвітових і європейських показників. Так, за дослідженням 2018—2019 рр. Робочої експертної групи з управління земельними ресурсами (Working Party on Land Administration — WPLA) при Комітеті Європейської економічної комісії (ЄЕК) ООН з питань міського розвитку, житлового господарства та землекористування, населення України досить високо оцінювало рівень захищеності власних майнових прав³. Переважна більшість власників мали належні правові документи на особисте майно, а

³ United Nations Economic Commission for Europe Sustainable Development and Security of Property Rights in the UNECE Region: An assessment of perceived tenure security for land and housing. Geneva, 2022. 44 p. URL: <https://unece.org/sites/default/files/2022-05/Prindex%20ECE%20web%20E.pdf>

основні причини незахищеності майнових прав пов'язувались із зовнішніми обставинами, що в широких масштабах підтвердилося в ході розпочатих РФ бойових дій з метою перетворення світогосподарського порядку.

Через військову агресію населення України повною мірою відчуло наслідки довільного політичного розпорядження об'єктами власності у вигляді:

- руйнування статусу державного суверенітету та інститутів державної безпеки через відчуження територій, знищення ресурсно-енергетичного, продуктивного, організаційно-управлінського суспільного потенціалу;
- порушення базових прав людини на життя й здоров'я, свободу пересування, освіту, володіння майном;
- знецінення права на вільну працю та її гідну оплату;
- зазіхання на творчу суб'єктність і самобутність через знищення об'єктів суспільної інфраструктури, бізнесу, житла, особистої власності;
- експропріації і перерозподілу майна суспільних та інших організацій третинного сектору економіки тощо.

Ірраціональні трансформації владних відносин, які призвели до суттєвого порушення процесів суспільного відтворення, найчіткіше позначилися в межах воєнної економіки України. Утім, за умов критичного накопичення руйнівних процесів вони сприятимуть загальному ослабленню і занепаду світового економічного порядку. З урахуванням таких викликів, можна констатувати, що проблема суспільного відчуження нині набуває ознак найвищого загострення, адже від її розв'язання залежить саме існування глобально-локального соціуму.

Однією з причин розширення зони відчуження в інформаційно-мережевій економіці є *рентний характер сучасних капіталістичних відносин*, який обумовлює асиметрію в отриманні доходів і загальному добробуті між суб'єктами прав власності на економічні (насамперед, інформаційні) ресурси та іншими акторами, позбавленими таких прав. Численні експерименти з упровадження практик ББД у розвинутих країнах свідчать про те, що їх населення може поступово перетворитися на суб'єктів-рантє, які мінімізуватимуть витрати отримання нетрудових прибутків. Рентні засади відтворення сучасної ринкової економіки, з одного боку, послаблюють стимули її ефективного розвитку, а з іншого — консервують духовний суспільний застій, позначаючи *глобальне протиріччя між багатими суб'єктами / країнами-рантє і більшістю населення світу, вимушеного надмірно працювати, не виходячи за поріг бідності*.

Утім варто визнати, що концепція безумовного базового доходу сьогодні не випадково викликає інтерес у інтелектуальних колах і набуває поширення завдяки запровадженню численних соціальних експериментів. За умов належного наукового осмислення вона може створити підґрунтя для структурних змін у системі суспільного розподілу і сприяти подоланню новітніх форм соціально-економічного відчуження. Розробка і реалізація політики безумовного базового доходу як компенсаційного механізму понесених суспільних витрат, втрат та інструменту пом'як-

шення наслідків переходу до висхідного розвитку можуть стати важливим чинником успішного повоєнного відновлення України. Отже, витоки концепції ББД і досвід її реалізації у межах найбільш відомих національних пілотних проєктів заслуговують на пильну увагу.

ЕВОЛЮЦІЯ КОНЦЕПЦІЙ БЕЗУМОВНОГО БАЗОВОГО ДОХОДУ

Нинішня ініціатива безумовного базового доходу не з'явилася раптово, без підстав. Ознаки ББД можна спостерігати ще в Стародавньому Римі, коли під час знаменних святкувань або на честь військових успіхів імператори роздавали грошові дари своїм громадянам. З часом така практика дістала назву *liberalitas* (від лат. «дар», «щедрість»). Подальшого розвитку концепція набула в працях мислителів Середньовіччя. Так, у трактаті «Утопія» (1516) англійського філософа Т. Мора представлено картину довершеного суспільства, у якому всі громадяни працюють на загальне благо, а відтак мають доступ до ресурсів, необхідних для комфортного життя (More, 2016). Для належного забезпечення засобами до існування, запобігання злочинності й покращення суспільних настроїв автор пропонував запровадити практику надання громадянам мінімального доходу за державний кошт. Іспанський філософ-гуманіст Х.Л. Вівес у трактаті «На допомогу бідним» (1526) радив долати проблеми міських злиднів через забезпечення муніципальною владою прожиткового мінімуму для мешканців (Spicker, 2020).

Нового поштовху розвитку ідеї безумовного базового доходу набув у працях англійських політичних діячів XVIII ст. Зокрема, Т. Пейн у нарисі «Аграрна справедливість» (1797) розмірковував, що приватизація землі й природних ресурсів, які початково перебували в спільному користуванні, призвела до поширення нерівності й бідності. Для вирішення проблеми було запропоновано створити накопичувальний «національний фонд» для наступного суспільного перерозподілу коштів. Завдяки цьому громадяни після досягнення 21 року мали отримувати щорічну фінансову допомогу від держави (Paine, 1999). У відповідь на працю Т. Пейна Т. Спенс опублікував есе «Права немовлят» (1797), де зазначав, що базовий дохід має бути доступним кожному громадянину незалежно від його соціального стану, віку чи статі (Spence, 2017). Своєрідну підтримку концепції безумовного базового доходу можна віднайти в праці «Соціалізм» (1879) відомого британського економіста Дж. Ст. Мілля, який пропонував забезпечити певний мінімум існування для кожного члена громади, незалежно від його здатності й бажання працювати (Mill, 2011, p. 121).

У XX ст. проблематика безумовного базового доходу стала предметом дослідження відомих мислителів: Б. Рассела, К. Дугласа, Ф. фон Хайєка, М. Фрідмана, Дж. Тобіна та інших. Мартін Лютер Кінг, лідер руху за громадянські права 1960-х років, включив ідею ББД до своєї економічної

програми. У книзі «Куди ми йдемо: до хаосу чи співтовариства?» Кінг (1967, р. 172) ставив у суспільний обов'язок урядам створювати повну зайнятість або доходи для громадян. Він також вважав, що базовий дохід може забезпечити достатній рівень життя для всіх громадян, незалежно від їхніх статків, суспільного статусу, зайнятості, расової приналежності.

Популярність концепції безумовного базового доходу сприяла утворенню в 1986 р. міжнародної організації Basic Income Earth Network (BIEN), головною метою діяльності якої стало проведення спеціалізованих форумів для обміну думками й обговорення новітніх ініціатив у цій галузі. Сьогодні питаннями безумовного базового доходу опікуються такі відомі фахівці, як Й. Брессон, Ф. Парейс, К. Відерквіст, О. Ру, Г. Стендінг, Де. Касасас. В Україні в річищі дискусії щодо визначення переваг і недоліків запровадження політики безумовного базового доходу слід відзначити праці В. Бодрова (2019), С. Гончарової і А. Гончарова (2016), О. Пищуліної (2016). Монографія Е. Лібанової (2020) також є значним внеском у вивчення безумовного базового доходу як засобу запобігання бідності. Утім, проблема ББД досі залишається недостатньо вивченою. Зміст феномена безумовного базового доходу остаточно не прояснений, а політика його застосування в більшості країн світу перебуває на експериментальному рівні.

СУТНІСТЬ, ЦІЛІ Й КЛЮЧОВІ ПРИНЦИПИ ПОЛІТИКИ БЕЗУМОВНОГО БАЗОВОГО ДОХОДУ

Наразі не існує чіткого усталеного визначення поняття і принципів реалізації політики безумовного базового доходу. Так, один з найбільш активних прихильників концепції безумовного базового доходу, бельгійський економіст Ф. Парейс, розуміє його як дохід, що виплачується державою кожному дорослому члену суспільства на єдиному рівні через регулярні проміжки часу⁴. Зазначається, що за умов застосування відповідної політики стандартна соціальна підтримка повинна надаватися не лише громадянам країни, але і її резидентам, які законно і постійно проживають у країні. На думку О. Корчинської (2018, с. 101), безумовний базовий дохід є «перспективною формою публічного управління в сфері соціального захисту, втім її запровадження потребує певних умов, зокрема, наявності стабільної ефективної податкової системи, високого рівня свідомості та економічної освіченості населення». У контексті цих та інших поширених теоретичних підходів ми визначаємо **безумовний базовий дохід як достатню для покриття базових потреб індивіда стандартну грошову суму, яка на постійній основі виплачується державою індивідуально кожному громадянину й резиденту країни і не передбачає виконання зворотних специфічних зобов'язань.**

⁴ Parijs P. A Basic Income for All. *Boston Review*. 2000. Apr 16. URL: <https://www.bostonreview.net/forum/ubi-van-parijs/> (дата звернення: 01.05.2023).

Пріоритетними аспектами політики безумовного базового доходу є мета її запровадження і джерела фінансування. Більшість дослідників убачають основними джерелами фінансування ББД податкові надходження і прибуток від продажу природних ресурсів, наприклад нафти. Однак модель фінансування може змінюватися залежно від соціально-економічних умов і ресурсних можливостей країни.

У контексті цільового призначення головною метою політико-економічної ініціативи безумовного базового доходу є задоволення нагальних потреб людини згідно з положеннями Загальної декларації прав людини. Зокрема, ст. 25 цього документа визначає, що «кожна людина має право на такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та необхідне соціальне обслуговування, який є необхідним для підтримання здоров'я і добробуту її самої та її сім'ї, і право на забезпечення в разі безробіття, хвороби, інвалідності, вдовства, старості чи іншого випадку втрати засобів до існування через незалежні від неї обставини»⁵. Відповідно, гарантування забезпечення таких потреб є можливим лише в разі встановлення безумовного базового доходу хоча б на рівні прожиткового мінімуму або мінімальної заробітної плати.

Узагальнюючи основні концептуальні підходи, можна виокремити кілька атрибутів безумовного базового доходу: 1) *універсальність*: дохід призначений для всіх членів суспільства без обмежень; 2) *безумовність*: конкретні вимоги для отримання, на відміну від традиційних програм соціального забезпечення, відсутні; 3) *регулярність*: виплати здійснюються періодично — щомісяця, щокварталу, щороку; 4) *індивідуальність*: дохід призначено адресно кожному конкретному індивіду; 5) *достатність*: розмір виплат відповідає економічним стандартам життя країни і гарантує забезпечення базових потреб у харчуванні, житлі, медичному обслуговуванні; 6) *свобода вибору*: індивід може вільно розпоряджатись отриманими коштами; 7) *грошова форма*: допомога надається виключно в грошовій формі, а не у вигляді ваучерів, талонів, податкових пільг; 8) *довічне покриття*: виплати здійснюються протягом усього життя індивіда.

Таким чином, політика безумовного базового доходу претендує на статус унікального інноваційного механізму забезпечення природного права громадян на належний рівень життя.

ПЕРЕВАГИ І НЕДОЛІКИ ПОЛІТИКИ БЕЗУМОВНОГО БАЗОВОГО ДОХОДУ

На тлі історичного контексту доцільно розглянути аргументи «за» і «проти» сучасних намірів упровадження політики безумовного базового доходу. Так, вважається, що з точки зору реалізації принципу економічної

⁵ Загальна декларація прав людини, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

ефективності політика ББД стимулюватиме економічну активність шляхом розвитку підприємництва, запровадження інновацій, зростання зайнятості, адже громадяни — отримувачі безумовного базового доходу матимуть більше часу і можливостей на розвиток талантів і професійних навичок, пошук продуктивної роботи, розвиток бізнес-ініціатив.

Як аргументи на користь політики безумовного базового доходу висувають такі перспективи:

- зменшення бідності, економічної нерівності, злочинності через забезпечення певних рівних умов доступу до життєвих ресурсів;
- скорочення державних витрат на освіту й охорону здоров'я, оскільки більше людей зможуть самостійно забезпечувати доступ до отримання таких послуг;
- вирішення проблеми технологічного безробіття, яка, за Дж. Кейнсом (Keynes, 1963, р. 364), виникає тому, що «швидкість, з якою ми втілюємо трудозберігаючі технології, перевершує нашу здатність знаходити нове застосування вивільненій праці». На думку О. Пищуліної (2016, с. 5), така політика може знизити витрати на адміністрування соціальних програм або взагалі ліквідувати існуючі інститути соціальної підтримки.

У свою чергу, критики висловлюють занепокоєння щодо значних супутніх витрат на масштабне запровадження політики безумовного базового доходу, зокрема, на тлі можливого скорочення державних інвестицій. Вони наголошують, що запровадження такої політики вимагатиме друкування грошей у великих обсягах, а отже, може спричинити високу інфляцію, призвести до зростання бюджетного дефіциту і державного боргу. Дискусійною є проблема фінансового забезпечення програм, що вимагатиме значного зростання податків і негативно вплине на економічну активність і добробут населення. Крім того, існують страхи щодо можливого зниження продуктивності праці, небажання людей працювати за наявності мінімального доходу тощо. Так, В. Бодров (2019, с. 24) вважає, що «виплати безумовного базового доходу у розвинутих країнах призведуть до масової міграції населення з бідних країн». І це вже нині спостерігається в США і багатьох країнах Європи — Німеччині, Франції, Швеції, де біженці отримують вагому державну допомогу.

Таким чином, рішення із запровадження політики безумовного базового доходу є достатньо складними і дискусійними. Центральною проблемою постає визначення оптимального розміру душевого доходу, який би, з одного боку, забезпечив задоволення базових потреб людини, а з іншого — не знижував стимули до праці, спонукав до творчих пошуків «сродної праці», яка б не тільки поліпшувала матеріальне становище, але й сприяла духовному розвитку особистості. Джерело фінансування такої політики має бути стабільним і не ускладнювати наявну соціально-економічну ситуацію в країні.

НАЦІОНАЛЬНІ ПІЛОТНІ ПРОЄКТИ З УПРОВАДЖЕННЯ БЕЗУМОВНОГО БАЗОВОГО ДОХОДУ

З метою оптимізації заходів із соціальної підтримки населення й оцінки їх наслідків багато країн ініціювали національні пілотні проєкти впровадження політики безумовного базового доходу. Так, у 1960—1970-х роках у США було запущено чотири пілотні проєкти: The New Jersey Graduated Work Incentive Experiment, The Rural Income Maintenance Experiment, The Gary, Indiana Experiment, The Seattle / Denver Income Maintenance Experiment (Widerquist, 2005, p. 53). У 1974—1979 рр. у провінції Манітоба (Канада) відбувся соціальний експеримент з надання базового доходу Mincome (minimal income), який стимулював учасників до працевлаштування: кожен зароблений долар зменшував виплати лише на 50 центів. Іншими словами, за цієї схеми, коли особа отримувала дохід від роботи, її виплати від програми зменшувалася не на суму заробленого, а лише на половину цієї суми. Таким чином, люди мали стимул працювати, оскільки кожен зароблений долар призводив лише до часткового зменшення соціальних виплат, зберігаючи певний рівень фінансової підтримки.

Успішним прикладом політики безумовного базового доходу є соціальна програма в штаті Аляска (США), яка триває з 1982 р. В її межах кожен офіційний резидент штату із стажем від шести місяців щороку отримує дивіденди від Перманентного фонду Аляски, який акумулює 25 % доходів від продажу нафти з місцевих родовищ. Середня сума виплат становить від 1 до 2 тис. дол.

Декілька національних пілотних проєктів реалізовано в країнах Африки. Так, у Намібії протягом 2008—2009 рр. за підтримки уряду і міжнародних організацій втілено програму Basic Income Grant, у межах якої кожен житель громад Очіверо і Омітаро, молодший 60 років (близько 1000 осіб), щомісяця отримував базовий дохід у 100 намібійських доларів, або 12 дол. за курсом того часу⁶. У 2016 р. американська благодійна організація Give Directly запустила масштабний соціальний проєкт у Кенії з метою вивчення впливу безумовного базового доходу на стан життя людей у слабозрозумитих країнах. За умовами Програми (яка триватиме до 2028 р.), 30 млн дол. виділено на виплати базового доходу 20 тис. жителям 197 сіл.

Численні національні пілотні проєкти реалізовано в європейських країнах. Зокрема, у Німеччині з 2014 р. некомерційна організація Mein Grundeinkommen використовує механізм краудфандингу для проведення лотереї для розіграшу річного безумовного базового доходу з щомісячними виплатами 1000 євро. У 2017 р. у Фінляндії дворічна програма безумовного базового доходу була ініційована урядом і підтримана Фондом соціального страхування Фінляндії (Kela). Експериментальна група включала у випад-

⁶ Haarmann C., Haarmann D., Jauch H. et al. Basic Income Grant Pilot Project Assessment Report, 2009. 103 p. URL: http://www.bignam.org/Publications/BIG_Assessment_report_08b.pdf

ковий спосіб обраних серед безробітних 2000 громадян віком від 25 до 58 років. Усім учасникам щомісяця надавався базовий дохід у 560 євро⁷.

У 2017 р. за ініціативою уряду Іспанії розгорнуто дворічний соціальний експеримент «B MINCOME», у процесі якого випадково обрані 1000 домогосподарств з найбільш бідніших районів Барселони, що відповідали вимогам, щомісяця отримували до 1675 євро; інша група з 383 домогосподарств була обрана як контрольна⁸. Цікавим випадком є референдум 2016 р. у Швейцарії стосовно доцільності впровадження політики безумовного базового доходу. За його результатами, 76,9 % учасників голосування висловилися «проти» запровадження щомісячних виплат обсягом 2500 швейцарських франків дорослим і 625 швейцарських франків дітям (Khoma, Vdovychun, 2021, p. 111).

На основі авторського аналізу 15 національних пілотних проєктів, реалізованих у різних країнах у різний період часу, встановлено, що загальний масштаб програм з надання безумовного базового доходу був невеликим — як правило, не перевищував вибірку в 10 тис. осіб. Переважна частина експериментів тривала не більше п'яти років. Їх результати засвідчили як позитивні, так і негативні соціально-економічні ефекти. Для конкретизації таких ефектів було обрано п'ять напрямів впливу програм безумовного базового доходу: на стан ринку праці, здоров'я, освіти, соціальні зміни і рівень споживання.

Виявилося, що найбільш поширеним позитивним результатом проведених експериментів стало покращення психологічного стану і загального самопочуття учасників через зменшення стресу від загрози браку фінансових ресурсів для задоволення базових потреб. Учасники експериментів стали більше інвестувати в поліпшення умов проживання, розширення раціону харчування. У дітей покращилися показники відвідування шкіл і результати навчання. Більше осіб почали активніше залучатися до політичного життя. Утім, позитивні ефекти супроводжувалися негативними тенденціями на ринку праці (рис. 1) і в соціальній сфері (рис. 2). Зокрема, зменшилися зайнятість і народжуваність, зросла кількість розлучень, скоротився рівень заробітної плати, збільшилася тривалість безробіття.

У цілому брак емпіричного матеріалу, випадковість і короткостроковість реалізованих програм знижують можливість формування вичерпних висновків щодо переваг і обмежень політики безумовного базового доходу й доцільності її запровадження на національному рівні. З огляду на

⁷ Kangas O., Jauhiainen S., Simanainen M. et al. The basic income experiment 2017—2018 in Finland: Preliminary results. Helsinki, Ministry of Social Affairs and Health, 2019. 30 p. URL: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161361/Report_The%20Basic%20Income%20Experiment%2020172018%20in%20Finland.pdf?sequence=1&isAllowed=y

⁸ Report on the preliminary results of the B-MINCOME project (2017—2018). B. Lain (Ed.). Barcelona, Planning and Innovation Department Area of Social Rights, 2019. 42 p. URL: https://ajuntament.barcelona.cat/dretssocials/sites/default/files/arxiu-documents/results_bmincome_eng.pdf

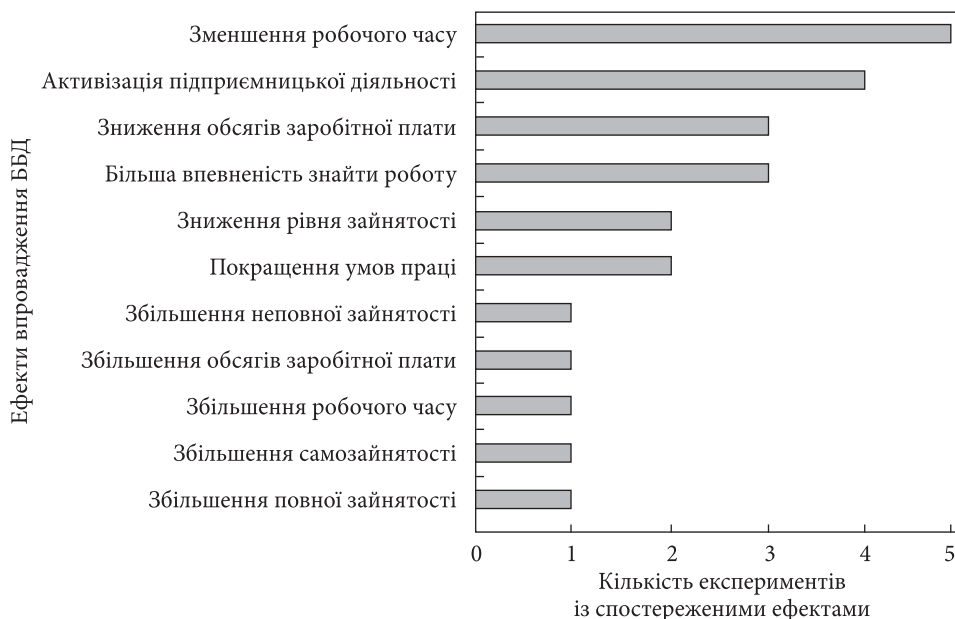

Рис. 1. Вплив політики безумовного базового доходу на ринок праці

Джерело: тут і рис. 2 побудовано авторами за: Haarmann C., Haarmann D., Jauch H. et al. Basic Income Grant Pilot Project Assessment Report, 2009. 103 p. URL: http://www.bignam.org/Publications/BIG_Assessment_report_08b.pdf; Basic Income Pilot Project. Berlin, Mein Grundeinkommene. V. (non-profit), 2020. 52 p. URL: https://images.meinbge.de/image/upload/v1/pilot/projektmappe/Basic_Income_Pilot_Project_Magazine.pdf; The Economy Security Project, 2017. 75 p. URL: <https://economicsecurityproject.org/wp-content/uploads/2022/10/221010-Harstad-Strategic.pdf>; Kehrer K., McDonald J., Moffitt R. Final Report of the Gary Income Maintenance Experiment: Labor Supply. Princeton, New Jersey, Mathematica Policy Research, 1979. 88 p.; Report on the preliminary results of the B-MINCOME project (2017-2018). B. Lain (Ed.). Barcelona, Planning and Innovation Department Area of Social Rights, 2019. 42 p. URL: https://ajuntament.barcelona.cat/dretssocials/sites/default/files/arxiu-sdocuments/results_bmincome_eng.pdf; Mendelson M. Lessons from Ontario's Basic Income Pilot. Toronto, Maytree, 2019. 34 p. URL: <https://maytree.com/wp-content/uploads/Lessons-from-Ontarios-Basic-Income-Pilot.pdf>; Munnell A. Lessons from the Income Maintenance Experiments: An Overview. *Conference Series*. 1986. No. 30. P. 21; New Jersey Graduated Work Incentive Experiment. Summary Report. Department of Health, Education, and Welfare. Washington, D.C. Office of the Assistant Secretary for Planning and Evaluation. URL: <https://www.mathematica.org/download-media?MediaItemId=%7B5F12C9E0-43EC-461F-BFA4-4E6BB1E5E884%7D>; Mathematica, Princeton, N.J.; Wisconsin Univ., Madison. Inst. for Research on Poverty, 1973. 117 p.; Simpson W., Mason G., Godwin R. The Manitoba Basic Annual Income Experiment: Lessons Learned 40 Years Later. *Canadian Public Policy*. 2017. Vol. 43. No. 1. P. 85—104. URL: https://www.umanitoba.ca/media/Simpson_Mason_Godwin_2017.pdf; The basic income experiment 2017-2018 in Finland: Preliminary results. Kangas O., Jauhiainen S., Simanainen M. et al. Helsinki, Ministry of Social Affairs and Health, 2019. 30 p. URL: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161361/Report_The%20Basic%20Income%20Experiment%2020172018%20in%20Finland.pdf?sequence=1&isAllowed=y

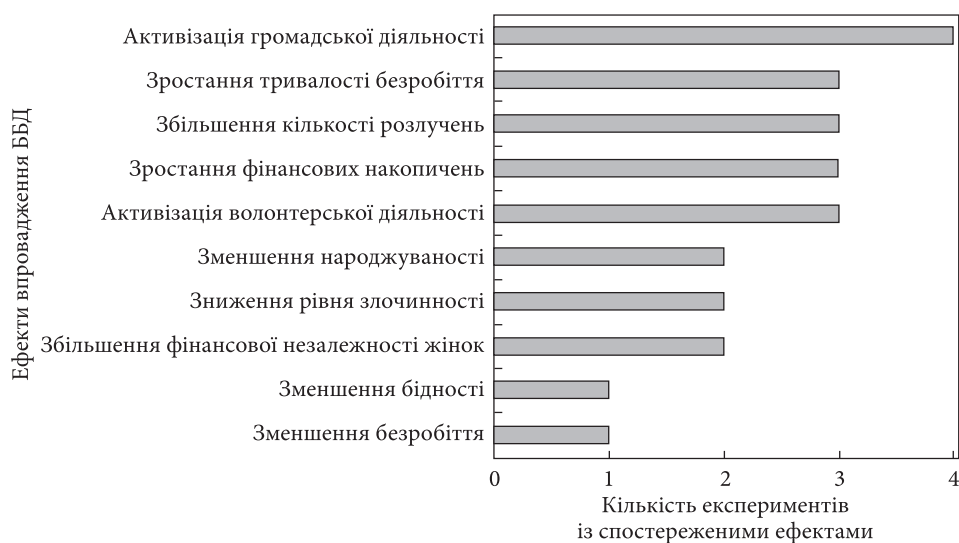

Рис. 2. Вплив політики безумовного базового доходу на соціальну сферу

це, потрібні не стільки додаткові масштабні експерименти, скільки ґрунтовні теоретичні дослідження щодо з'ясування соціально-економічного змісту феномена безумовного базового доходу й актуальної місії відповідної політики в умовах становлення інформаційно-мережевої економіки.

ПОЛІТИКА БЕЗУМОВНОГО БАЗОВОГО ДОХОДУ В КОНТЕКСТІ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

На тлі російського вторгнення розробка і впровадження політики безумовного базового доходу в Україні стають дедалі актуальнішими. Про можливість її реалізації ішлося й раніше, проте ця ідея не діставала значної підтримки. Війна поглибила існуючі проблеми й поставила нові виклики перед державою і українським суспільством у цілому. Через активні військові дії багато людей втратили житло, роботу, близьких. Багато підприємств і заводів призупинили активну діяльність. За 2022 р. реальний ВВП України знизився на 29,1 %⁹, безробіття зросло, а мільйони громадян стали вимушеними переселенцями. У таких умовах політика безумовного базового доходу може стати важливим засобом підтримки населення і додатковим фактором повернення громадян з-за кордону.

На нашу думку, при розробці політики безумовного базового доходу в Україні можуть бути застосовані два підходи. Перший передбачає повну заміну існуючих державних інститутів соціальної підтримки; згідно з другим, базовий дохід постає актуальною складовою існуючої системи соціальної підтримки.

⁹ Коментар Національного банку щодо зміни реального ВВП у 2022 році. *Національний банк України*. 2023. 14 квіт. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/komentar-natsionalnogo-banku-schodo-zmini-realnogo-vvp-u-2022-rotsi>

Оскільки сутнісним принципом політики безумовного базового доходу є масова (для всіх громадян) безумовна імплементація доходу, розглянемо три варіанти виплат, а отже, визначимо і можливість реалізації такої політики в масштабах усєї країни. Припустімо, що:

- *варіант 1 (ББД-1)* — безумовний базовий дохід є щомісячним платежем, доступним і однаковим для всіх громадян;
- *варіант 2 (ББД-2)* — безумовний базовий дохід є щомісячним платежем, який доступний і однаковий для всіх дорослих (старших 18 років) громадян, а для дітей віком до 18 років становить 25 % базового доходу дорослої особи;
- *варіант 3 (ББД-3)* — безумовний базовий дохід є щомісячним платежем, який доступний і однаковий для всіх працездатних осіб віком від 18 років, для дітей до 18 років становить 25 % базового доходу дорослої особи, для осіб пенсійного віку зберігає середній розмір пенсійних виплат.

Загальну схему виплат наведено в табл. 1.

Таблиця 1. **Можливі сценарії виплат безумовного базового доходу в Україні**

Модель виплат	Основа базового доходу	Місячний платіж, грн			Річні витрати, млн грн
		пенсіонерам	дорослим	дітям	
ББД-1	Прожитковий мінімум для всіх громадян	2 589	2 589	2 589	1 273 788
	мінімальна заробітна плата для всіх громадян	6 700	6 700	6 700	3 296 400
ББД-2	Прожитковий мінімум для дорослих, пенсіонерів і 25 % від нього для дітей	2 589	2 589	647	1 102 526
	Мінімальна заробітна плата для дорослих, пенсіонерів і 25 % від неї для дітей	6 700	6 700	1 675	2 853 195
ББД-3	Середня пенсія для пенсіонерів, прожитковий мінімум для дорослих і 25 % від нього для дітей	4 539	2 589	647	1 352 884
	Середня пенсія для пенсіонерів, мінімальна заробітна плата для дорослих і 25 % від неї для дітей	4 539	6 700	1 675	2 575 723

Джерело: складено авторами за: Мінімальна зарплата в Україні. *Мінфін*. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/min/> (дата звернення: 01.05.2023); Населення (1990—2021). *Державна служба статистики України*. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 01.05.2023); Прожитковий мінімум в Україні 2023. *Мінфін*. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/wagemin/> (дата звернення: 01.05.2023).

З таблиці 1 видно, що програми безумовного базового доходу потребують великих витрат: від 1,1 трлн грн (за сценарієм ББД-2) до понад 2 трлн грн і навіть 3 трлн грн за іншими сценаріями, що наближається до розміру річного бюджету України. Для оцінки ефективності таких програм їх витрати слід порівняти з поточними витратами на соціальне забезпечення (табл. 2), які становили 426 млрд грн у 2022 р.¹⁰ Сюди також варто додати державні витрати на пенсійне забезпечення, які у тому ж році сягали 210,4 млрд грн¹¹.

З таблиці 2 видно, що навіть надзвичайно економний варіант (ББД-2) базового доходу (на рівні прожиткового мінімуму для всіх дорослих осіб і 25 % від нього для дітей віком до 18 років) перевищує видатки на соціальне забезпечення в Україні у 2022 р. майже у два рази. Отже, жодна з розглянутих моделей не є реалістичною для імплементації в Україні з огляду на внутрішні джерела фінансування, навіть за умов тотального скорочення витрат на соціальне забезпечення. Альтернативні додаткові джерела фінансування можна залучити завдяки реалізації програм приватизації малих і великих об'єктів, акумуляції рентних платежів за користування природними надрами, отримання міжнародної допомоги у вигляді грантів від країн-партнерів і міжнародних інституцій, залучення коштів шляхом конфіскації заморожених російських активів в Україні й за кордоном.

Отже, хоча ініціатива щодо впровадження політики безумовного базового доходу для всіх громадян України, на перший погляд, є привабливою, вона стикається з суттєвими фінансовими обмеженнями. Однак це

Таблиця 2. Порівняння видатків на соціальне забезпечення і реалізацію програм безумовного базового доходу в Україні

Сценарії виплат	Річні витрати, млн грн	ББД як частина видатків на соціальне забезпечення, %
ББД-1	1 273 788	200
	3 296 400	518
ББД-2	1 102 526	173
	2 853 195	448
ББД-3	1 352 884	213
	2 575 723	405

Джерело: складено авторами за: Видатки держбюджету України. *Мінфін*. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/expense/2022/> (дата звернення: 01.05.2023); Огляд основних підсумків роботи Пенсійного фонду України за 2022 рік. *Пенсійний фонд України*. 2023. 04 січ. URL: <https://www.pfu.gov.ua/2155532-oglyad-osnovnyh-pidsumkiv-roboty-pensijnogo-fondu-ukrayiny-za-2022-rik/> (дата звернення: 01.05.2023).

¹⁰ Видатки держбюджету України. *Мінфін*. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/expense/2022/> (дата звернення: 01.05.2023).

¹¹ Огляд основних підсумків роботи Пенсійного фонду України за 2022 рік. С. 1. *Пенсійний фонд України*. 2023. 04 січ. URL: <https://www.pfu.gov.ua/2155532-oglyad-osnovnyh-pidsumkiv-roboty-pensijnogo-fondu-ukrayiny-za-2022-rik/> (дата звернення: 01.05.2023).

не виключає можливості покращити механізми соціального захисту громадян іншим шляхом. Одним з можливих варіантів є впровадження адресної базової допомоги найбільш постраждалим групам населення протягом одного-двох років для пом'якшення обставин перехідного періоду післявоєнного відновлення. Фінансування такої програми може включати різні варіанти, а розмір допомоги визначатиметься кількістю залучених до Фонду повоєнного відновлення України коштів. Для уникнення зловживань і корупції важливо забезпечити ефективність і прозорість реалізації таких програм. Проте в такому випадку йтиметься не про політику безумовного базового доходу, а про додаткові форми соціального захисту й підтримки тих, хто найбільше постраждав від війни. Одним з механізмів фінансування таких програм можна розглядати вилучення в бюджет соціальної ренти через запровадження рентного податку від продажу або оренди об'єктів державної власності з урахуванням ефекту їх суспільної корисності.

ВИСНОВКИ

Інститут приватної власності є підґрунтям ринкової економіки. Утім за межами суспільного регулювання він продукує ефекти економічного відчуження, зокрема, зумовлює процеси соціально-економічного розшарування за доходами і доступом до ресурсів життєзабезпечення.

Світова тенденція до економічної диференціації окреслилася в останні десятиріччя ХХ ст. Становлення інформаційно-мережевої економіки на межі століть сполучалося з великими сподіваннями на загальне покращення суспільного життя. Оптимістичні громадські очікування стали каталізатором глобально-локальних перетворень власності в напрямі реформування панівної моделі соціальної ринкової держави. У ході реформ передбачалося створити ефективну систему управління як організаційне підґрунтя для інноваційної структурної перебудови економіки і становлення нового типу публічного сектору. Втім недостатнє наукове осмислення змісту і механізмів новітнього етапу творчого руйнування спричинило ціннісне вихолощування інститутів, покликаних здійснити адекватну трансформацію відносин власності. Це активізувало процеси зміцнення суспільних пріоритетів економічної ефективності за рахунок послаблення принципів соціальної відповідальності й сформувало низку ризиків та інституційних пасток на шляху висхідного соціально-економічного розвитку.

Сьогодні процеси суспільного відчуження підживлюються технологіями гібридної війни. Особливого загострення набули глобальні суперечності в реалізації прав власності й суспільного розподілу в політико-економічному просторі України через військову агресію РФ. У контексті пошуку напрямів подолання новітніх форм соціально-економічного відчуження й успішного повоєнного відновлення України осмислено процеси модернізації суспільного розподілу з урахуванням світового досвіду за-

провадження політики безумовного базового доходу. На основі розрахунку кількох можливих сценаріїв імплементації концепції ББД в Україні визначено, що така політика може бути реалізована лише за умов сталої фінансової допомоги світового співтовариства. Ураховуючи той факт, що наразі спостерігаються певні ознаки зменшення допомоги від країн-партнерів, альтернативним варіантом можуть бути програми адресної допомоги найбільш уразливим категоріям населення для пом'якшення наслідків суспільної адаптації до відновлювального повоєнного періоду.

На нашу думку, перспективним напрямом творчих розвідок є розробка «дорожньої карти» ефективного і прозорого управління процесами перетворення власності й системи суспільного розподілу в Україні для активізації внутрішнього відтворювального потенціалу як підґрунтя «національно укоріненого» соціально-економічного розвитку. Важливими складовими реалізації такого розвитку є перевірка надійності й стабільності джерел фінансового забезпечення реформ, а також концептуальне осмислення феномена безумовного базового доходу в більш широкій системі координат — як об'єкта привласнення / відчуження в сукупності його традиційних і перетворених форм і механізмів їх втілення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Coase, R. (1992). *The Institutional Structure of Production*. Chicago, University of Chicago Law School Chicago Unbound Law School Publications. 19 p. URL: https://chicagounbound.uchicago.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1033&context=occasional_papers
- Williamson, O. (1985). *The Economic Institutions of Capitalism: Firms, Markets, Relational Contracting*. N.Y., The Free Press. A Division of Macmillan, Inc.; London, Collier Macmillan Publishers. 450 p.
- Ostrom, E., Walker, J., Gardner, R. (1994). *Rules, games, and common-pool resources*. Michigan, University of Michigan Press. 385 p. <https://doi.org/10.3998/mpub.9739>
- Deaton, A. (2013). *The Great Escape: Health, Wealth, and the Origins of Inequality*. Princeton, Princeton University Press. 376 p. <https://doi.org/10.1515/9781400847969>
- Galbraith, J. (1984). *The Anatomy of Power*. London, Published by Hamish Hamilton. 206 p.
- Stiglitz, J. (2019). *People, Power, and Profits: Progressive Capitalism for an Age*. N.Y., W. W. Norton & Company. 400 p.
- Sreeparna, S., Prabal, R., Jaideep, R., Grazyna, W-R. (2021). Institutional Imperfections and Buyer-Induced Holdout in Land Acquisition. *Journal of Institutional and Theoretical Economics*. Vol. 177. No. 3. P. 261—298. <https://doi.org/10.1515/9781400847969>
- Ding R., Yu Ko, Ch., Shen, Bo (2020). Choosing a Production Joint Venture Partner. *Journal of Institutional and Theoretical Economics*. Vol. 176. No. 4. P. 665—685. <https://doi.org/10.1628/jite-2020-0039>
- Manipushpak, M., Rupayan, P., Arindam, P., Sharada, P. (2020). Equilibrium Coexistence of Public and Private Firms and the Plausibility of Price Competition. *Journal of Institutional and Theoretical Economics*. Vol. 176. No. 2. P. 217—242. <https://doi.org/10.1628/jite-2019-0041>
- Задорожний, Г. (1996). *Власність та економічна влада*. Харків, Основа. 144 с.

- Хохлов, М. (2013). Економічний зміст власності в аспекті соціально-економічних перетворень. *Економічна теорія*. № 3. С. 5—15. URL: http://etet.org.ua/docs/ET_13_3_05_uk.pdf
- Домашенко, М., Рубаник, В. (2002). Власність і право власності: нариси з історії, філософії, теорії і практики регулювання відносин власності в Україні. Харків, Факт. 550 с.
- Зюзь, Д. (2017). Генеза інституту власності та роль держави в трансформації відносин власності. *Ефективність державного управління*. Вип. 2 (51). Ч. 1. С. 102—110. URL: <https://epa.nltu.edu.ua/index.php/journal/article/view/310/305>
- Мандибура, В. (2013). Системно-формаційна трансформація інституту власності. *Економічна теорія*. № 2. С. 57—73. URL: http://etet.org.ua/docs/ET_13_2_57_uk.pdf
- Тарасевич, В. (2018). Влада-власність і держава в епоху перших цивілізацій. *Економічна теорія*. № 1. С. 21—44. <https://doi.org/10.15407/etet2018.01.021>
- Гриценко, А. (2003). Сумісно-розділені відносини: праця, власність і влада. *Економіка України*. № 3. С. 50—58.
- Гриценко, А. (2022). Економічні суперечності глобалізації і локалізації та їх сучасні прояви. *Економічна теорія*. № 4. С. 5—29. <https://doi.org/10.15407/etet2022.04.005>
- Artomova, T., Ostapenko, T., Britchenko, I. (2023). Determining the Impact of global-local transformations of property on the formation of nanoeconomics. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*. Vol. 2. No. 13 (122). P. 73—84. <https://doi.org/10.15587/1729-4061.2023.277391>
- Milanovic, B. (2023). The three eras of global inequality, 1820-2020 with the focus on the past thirty years. *Stone Center on socio-economic Inequality working paper series*. No. 59. 73 p. <https://doi.org/10.31235/osf.io/yg2h9>
- Артёмова, Т. (2016). Відносини суспільного відтворення в Україні у контексті трансформації моделей державного управління. *Економічна теорія*. № 3. С. 5—17. <https://doi.org/10.15407/etet2016.03.005>
- Гриценко, А. (ред.) (2021). Формування інституційної архітектоніки інформаційно-мережевої економіки. Моногр. Київ, НАН України, ДУ “Інститут економіки та прогнозування НАН України”; ДННУ “Академія фінансового управління”. 736 с.
- Гриценко, А. (1997). Структура ринкової трансформації інверсійного типу. *Економіка України*. № 1. С. 4—10.
- More, T. (2016). Utopia. PlanetPDF. 183 p. URL: <https://basilica.ca/documents/2016/10/Thomas%20More-Utopia.pdf>
- Spicker P. (Ed.) (2020). The origins of modern welfare. Vol. 1: Juan Luis Vives. On the relief of the poor, or of human need. 258 p. URL: <https://tinyurl.com/wzm8vhdc>
- Paine, T. (1999). Agrarian Justice. grundskyld.dk. 22 p. URL: <http://piketty.pse.ens.fr/files/Paine1795.pdf>
- Spence, T. (2017). The Rights of Infants. Marxists Internet Archive. 16 p. URL: <https://www.marxists.org/history/england/britdem/people/spence/infants/infants.htm>
- Mill, J. (2011). Socialism. The Project Gutenberg eBook of Socialism. 136 p. URL: <https://www.gutenberg.org/files/38138/38138-h/38138-h.htm>
- King, M. (1967). Where do we go from here: Chaos or community? New York, Harper & Row. 209 p.
- Бодров, В. (2019). Безумовний базовий дохід в контексті соціально-економічного вирівнювання. Зб. мат. III Між. наук.-практ. конференції «Економічні перспективи підприємництва в Україні». С. 22—25. URL: https://www.researchgate.net/profile/Viktoriya-Hurochkina/publication/346723909_Teoria_igor_v_pove-

- dinkovij_ekonomici/links/5fcfb65ca6fdcc697bef4b53/Teoria-igor-v-povedinkovij-ekonomici.pdf#page=27
- Гончарова, С., Гончаров, А. (2016). Соціальна концепція гарантованого (базового) доходу населення. *Бізнес Інформ*. № 4. С. 138—142. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=binf_2016_4_22
- Пищуліна, О. (2016). Економічна модель «безумовного базового доходу»: нова соціальна альтернатива. Київ, Разумков центр. 12 с. URL: https://razumkov.org.ua/upload/1456388199_file.pdf
- Лібанова, Е. (2020). Бідність населення України: методологія, методика та практика аналізу. НАН України, Ін-т демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи. 456 с.
- Корчинська, О. (2018). Безумовний базовий дохід як інструмент управління бідністю. *Інтелект*. Т. 21. № 2. С. 98—101. URL: http://intellect21.nuft.org.ua/journal/2018/2018_2/20.pdf
- Keynes, J. (1963). Economic Possibilities for our Grandchildren. In: *Essays in Persuasion*. N.Y., W.W. Norton & Co. P. 358—373.
- Widerquist, K. (2005). A failure to communicate: what (if anything) can we learn from the negative income tax experiments? *The Journal of Socioeconomics*. No. 34. P. 49—81. <https://doi.org/10.1016/j.socsec.2004.09.050>
- Khoma, N., Vdovychyn, I. (2021). Universal basic income as a form of social contract: assessment of the prospects of institutionalization. *Przestrzeń Społeczna*. Vol. 1. No. 21. P. 97—115. URL: https://www.researchgate.net/publication/222578698_A_failure_to_communicate_What_if_anything_can_we_learn_from_the_negative_income_tax_experiments

Надійшла 16.11.2023

Прорецензована 19.12.2023

Доопрацьована 24.01.2024

Підписана до друку 30.01.2024

REFERENCES

- Coase, R. (1992). *The Institutional Structure of Production*. Chicago, University of Chicago Law School. Chicago Unbound. Law School Publications. 19 p. URL: https://chicagounbound.uchicago.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1033&context=occasional_papers
- Williamson, O. (1985). *The Economic Institutions of Capitalism: Firms, Markets, Relational Contracting*. N.Y., The Free Press. A Division of Macmillan, Inc.; London, Collier Macmillan Publishers. 450 p.
- Ostrom, E., Walker, J., Gardner, R. (1994). *Rules, games, and common-pool resources*. Michigan, University of Michigan Press. 385 p. <https://doi.org/10.3998/mpub.9739>
- Deaton, A. (2013). *The Great Escape: Health, Wealth, and the Origins of Inequality*. Princeton, Princeton University Press. 376 p. <https://doi.org/10.1515/9781400847969>
- Galbraith, J. (1984). *The Anatomy of Power*. London, Published by Hamish Hamilton. 206 p.
- Stiglitz, J. (2019). *People, Power, and Profits: Progressive Capitalism for an Age*. N.Y., W.W. Norton & Company. 400 p.
- Sreeparna, S., Prabal, R., Jaideep, R., Grazyna, W.-R. (2021). Institutional Imperfections and Buyer-Induced Holdout in Land Acquisition. *Journal of Institutional and*
- ISSN 2522-9303. Економіка України. 2024. № 4 (749)

- Theoretical Economics*. Vol. 177. No. 3. P. 261-298. <https://doi.org/10.1628/jite-2021-0012>
- Ding, R., Yu Ko, Ch., Shen, Bo (2020). Choosing a Production Joint Venture Partner. *Journal of Institutional and Theoretical Economics*. Vol. 176. No. 4. P. 665-685. <https://doi.org/10.1628/jite-2020-0039>
- Manipushpak, M., Rupayan, P., Arindam, P., Sharada, P. (2020). Equilibrium Coexistence of Public and Private Firms and the Plausibility of Price Competition. *Journal of Institutional and Theoretical Economics*. Vol. 176. No. 2. P. 217-242. <https://doi.org/10.1628/jite-2019-0041>
- Zadorozhnyi, H. (1996). Property and economic power. Kharkiv. 144 p. [in Ukrainian].
- Khokhlov, M. (2013). The economic contents of property in the aspect of socio-economic transformations. *Economic theory*. No. 3. P. 5-15. URL: http://etet.org.ua/docs/ET_13_3_05_uk.pdf [in Ukrainian].
- Domashenko, M., Rubanyk, V. (2002). Property and property rights: essays on history, philosophy, theory and practice of property relations regulation in Ukraine. Kharkiv. 550 p. [in Ukrainian].
- Ziuz', D. (2017). The genesis of the property institution and the role of the state in transformation of property relations. *Efficiency of public administration*. Vol. 2 (51). Part. 1. P. 102-110. URL: <https://epa.nltu.edu.ua/index.php/journal/article/view/310/305> [in Ukrainian].
- Mandybura, V. (2013). Systemic-informational transformation of the institution of property. *Economic theory*. No. 2. P. 57-73. URL: http://etet.org.ua/docs/ET_13_2_57_uk.pdf [in Ukrainian].
- Tarasevych, V. (2018). The power-property and state at the epoch of the first civilizations. *Economic theory*. No. 1. P. 21-44. <https://doi.org/10.15407/etet2018.01.021> [in Ukrainian].
- Grytsenko, A. (2003). Cooperative-divided relations: labor, property, and power. *Economy of Ukraine*. No. 3. P. 50-58 [in Ukrainian].
- Grytsenko, A. (2022). Economic contradictions of globalization and localization and their modern manifestations. *Economic theory*. No. 4. P. 5-29. <https://doi.org/10.15407/etet2022.04.005> [in Ukrainian].
- Artomova, T., Ostapenko, T., Britchenko, I. (2023). Determining the impact of global-local transformations of property on the formation of nanoeconomics. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*. Vol. 2. No. 13 (122). P. 73-84. <https://doi.org/10.15587/1729-4061.2023.277391>
- Milanovic, B. (2023). The three eras of global inequality, 1820-2020 with the focus on the past thirty years. *Stone Center on socio-economic inequality. Working paper series*. No. 59. 73 p. <https://doi.org/10.31235/osf.io/yg2h9>
- Artomova, T. (2016). Relations of social reproduction in Ukraine in the context of transformation of the models of state management. *Economic theory*. No. 3. P. 5-17. <https://doi.org/10.15407/etet2016.03.005> [in Ukrainian].
- Grytsenko, A. (Ed.) (2021). Formation of the institutional architecture of the information and network economy. Kyiv. 736 p. [in Ukrainian].
- Grytsenko, A. (1997). The structure of the inversion-type market transformation. *Economy of Ukraine*. No. 1. P. 4-10 [in Ukrainian].
- More, T. (2016). Utopia. PlanetPDF. 183 p. URL: <https://basilica.ca/documents/2016/10/Thomas%20More-Utopia.pdf>
- Spicker, P. (Ed.) (2020). The origins of modern welfare. Vol. 1: Juan Luis Vives. On the relief of the poor, or of human need. 258 p. URL: <https://tinyurl.com/wzm8vhdc>

- Paine, T. (1999). *Agrarian Justice*. grundskyld.dk. 22 p. URL: <http://piketty.pse.ens.fr/files/Paine1795.pdf>
- Spence, T. (2017). *The Rights of Infants*. Marxists Internet Archive. 16 p. URL: <https://www.marxists.org/history/england/britdem/people/spence/infants/infants.htm>
- Mill, J. (2011). *Socialism*. The Project Gutenberg eBook of Socialism. 136 p. URL: <https://www.gutenberg.org/files/38138/38138-h/38138-h.htm>
- King, M. (1967). *Where do we go from here: Chaos or community?* New York, Harper & Row. 209 p.
- Bodrov, V. (2019). Universal basic income in the context of socio-economic equalization. In: Proc. of the Third International Scientific and Practical Conference «The economic perspectives of entrepreneurship in Ukraine». P. 22-25. URL: https://www.researchgate.net/profile/Viktoriya-Hurochkina/publication/346723909_Teoria_igor_v_povedinkovij_ekonomici/links/5fcfb65ca6fdcc697bef4b53/Teoria-igor-v-povedinkovij-ekonomici.pdf#page=27 [in Ukrainian].
- Honcharova, S., Honcharov, A. (2016). The Social Concept of the Guaranteed (Basic) Per Capital Income. *Business Inform.* No. 4. P. 138-142. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21IID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=binf_2016_4_22 [in Ukrainian].
- Pyshchulina, O. (2016). The economic model of “universal basic income”: a new social alternative. Kyiv, Razumkov centre. 12 p. URL: https://razumkov.org.ua/upload/1456388199_file.pdf [in Ukrainian].
- Libanova, E. (2020). Poverty of Ukraine’s population: methodology, methods and practice of analysis. 456 p. [in Ukrainian].
- Korchynska, O. (2018). Unconditional basic income as a management tool of poverty. *Intellect XXI*. Vol. 21. No. 2. P. 98-101. URL: http://intellect21.nuft.org.ua/journal/2018/2018_2/20.pdf [in Ukrainian].
- Keynes, J. (1963). Economic Possibilities for our Grandchildren. In: *Essays in Persuasion*. N.Y., W. W. Norton & Co. P. 358-373.
- Widerquist, K. (2005). A failure to communicate: what (if anything) can we learn from the negative income tax experiments? *The Journal of Socioeconomics*. No. 34. P. 49-81. <https://doi.org/10.1016/j.socec.2004.09.050>
- Khoma, N., Vdovychyn, I. (2021). Universal basic income as a form of social contract: assessment of the prospects of institutionalization. *Przestrzeń Społeczna*. Vol. 1. No. 21. P. 97-115. URL: https://www.researchgate.net/publication/222578698_A_failure_to_communicate_What_if_anything_can_we_learn_from_the_negative_income_tax_experiments

Received on November 16, 2023

Reviewed on December 19, 2023

Revised on January 24, 2024

Signed for printing on January 30, 2024

Tetiana Artomova, Dr. Sci. (Econ.), Associate Professor,
Chief Research Fellow of the Department of Economic Theory
Institute for Economics and Forecasting of the NAS of Ukraine
26, Panasna Myrnoho St., Kyiv, 01011, Ukraine
Vladyslav Sidov, Student of the Master's Program in Economics
National University of "Kyiv-Mohyla Academy"
2, Hryhoriya Skovorody St., Kyiv, 04655, Ukraine

GLOBAL-LOCAL TRANSFORMATIONS OF PROPERTY
AND SOCIAL DISTRIBUTION AMID THE INTRODUCTION
OF UNIVERSAL BASIC INCOME

Ukraine has to solve extremely difficult tasks, because, along with effective resistance to the Russian Federation's military aggression, it is necessary to form an adequate socio-economic basis for post-war recovery and successful integration into the European Union. The country must not only defend its European choice, but also scientifically consider the content of European values rooted in social institutions. The relevant area of creative studies is the transformation of property relations and social distribution.

The institution of private property constitutes the foundations of a market economy and civil society, but beyond regulation it produces the effects of social alienation. An important form of social alienation is the phenomenon of social stratification by income and access to resources. The global tendency towards excessive social differentiation was outlined in the last decades of the 20th century. However, state social security programs significantly smoothed out the contradictions.

At the turn of the century, great hopes for the improvement of social life rested on the development of the information and network economy. On the wave of optimistic expectations, the reformation of the dominant model of the social market state began. It was assumed that the public administration system would turn into a key factor in socio-economic modernization and lead to the formation of a new type of public sector. However, insufficient scientific understanding of the transformation of corporate governance mechanisms caused a tendency to strengthen economic efficiency priorities at the expense of weakening of social responsibility principles, which contributed to the formation of a number of new contradictions and threats to sustainable development.

Today, the processes of social alienation are intensifying against the backdrop of social conflicts. Contradictions in exercising property rights and social distribution became especially acute in the space of Ukraine's war economy. In the context of the search for ways to overcome the novel forms of alienation, the process of modernization of social distribution is considered taking into account the experience of world experiments with introducing universal basic income. On the basis of the scenario approach, the possibilities of applying the universal basic income policy in Ukraine are determined.

Keywords: *global-local market transformations; property relations; social distribution; threats to sustainable economic development; universal basic income policy; post-war recovery of Ukraine's economy.*